

Kitapları ve kaynaklarıyla Adalet Ağaoğlu

gösteri
Kasım 1994

Adalet Ağaoğlu, 1994 Tüyap Kitap Fuarı'nın 'Onur Konuğu'. İlk kitabının yayınlandığı 1973 yılından bugüne kadar, edebiyatın gündeminde kalmayı ve çok okunmayı başarabilmiş önemli bir yazar Ağaoğlu.

Roman, hikaye, oyun, deneme türlerindeki emekleri Türk edebiyatını yönlendirecek kaliteyi taşıdı her zaman.

Genellikle tek kişilik röportajlar, yazarla bir kişi arasında düşünce ping pongu olur. Birkaç esaslı sorudan sonra, konuşma tekdüzeliğin girdabına düşer. Okur, artık ne sorulacağını ve ne cevap verileceğini bilir, ilgisi gittikçe azalır. Hürriyet Gösteri, Batı'da çok uygulanan çoğulcu bir konuşma yöntemiyle Adalet Ağaoğlu'nun yazarlığını irdeliyor. Bu konuşmada klasik bir benzetme yaparsak: Adalet Ağaoğlu, ateş hattındaydı.

Kuşkusuz, bu, yazarı ve yapıtlarını daha iyi tanıtmaya açıklamaya, değerlendirmeye, yönelik bir ateş hattı. Doğan Hızlan'ın yönettiği Jale Parla ile Orhan Koçak'ın katıldığı bu söyleşide Adalet Ağaoğlu'nun kitaplarının temelini oluşturan düşünceleri, yazarlığının kaynakları, kitaplarının yazılış serüvenleri konuşuldu.

Bu konuşmalar sonucu okurlarımızın Adalet Ağaoğlu'nu ve eserlerini daha yakından tanıyacaklarını ve yeniden okuma arzusunu duyacaklarını umuyoruz. Söyleşiyi yayına arkadaşımız İhsan Yılmaz hazırladı.

Jale Parla: Ben konuşmaya basit ve hemen herkesin merak edeceği bir soruyla başlamak istiyorum. Nasıl roman yazarsınız, başlangıçlar, bitişler, konular, kişiler kafanızda nasıl oluşur?

Adalet Ağaoğlu: Bildiğiniz gibi yeryüzünde söylenmemiş, üstünde düşünülmemiş hiçbir şey yok. Kuşkusuz bir romanı yazmak için bir düşüncenin dürtüsü olması lazım. Beni dürtten de, hiçbir zaman konu olmuyor. Bence ortada, sorgulamaya değer bir şeyin olması gerekli. Bunu uzun süre kafamda dolaştırıyorum. Asıl sorun, sorgulanmaya değer şey için nasıl bir biçim bulmam gerektiği konusunda çıkıyor. Gerek o düşünce içinde gerek kendi içimde, yapmak istediğim arkeolojik kazıyı hangi araç gereçlerle, hangi formla yapabileceğim meselesi çok zamanımı alıyor. Bir kaç kez deniyorum, pek çok kez atıyorum, bazan parçaları doğru bulduğuma inanıyorum. Onları bir köşeye ayınyorum ve gerçekten de düşüncemi aktarmak istediğim formu bulduğumda çok sevinç duyuyorum. Yazma seklime gelince: Bazı arkadaşların yaptığı gibi kağıdı makineye takıp bulduğum form etrafında ya da kurduğum plan üstünde doğru bir yolda yürümek değil benim tarzım. Bir yazma planım var, ama o plan her zaman değişebiliyor. Ve ilk sayfaları mutlaka elle yazıyorum, o sıcaklığı duymak isti-

yorum. Ondan sonra elle yazdığım on, yirmi sayfayı belki on kere makinede yazıyorum. Çünkü bu ilk sayfalar çok önemlidir. Ama çok temelde sorgulamak istediğim, oymak,deşmek istediğim mesele hiç değişmiyor.

J. Parla: Bazı roman yazarlarının çıkış noktası bir nesne, bir görüntü, bir obje olabiliyormuş. Ama öyle sanıyorum ki, sizin için romana başlama noktası daha soyut. Bir fikir, bir tema, bir düşünceyle başlıyorsunuz.

A. Ağaoglu: Verdiğiniz örnekler benim için de geçerli. Bir temaya ve konuya beni iten de belki bir an görünüp geçen görüntü de olabiliyor.

Orhan Koçak: Başlatıcı ve köken meselesi üzerinde tartışıyoruz. Bir romanınızda, mesela, 'Ruh Üşümesi'nde, tam da Jale Parla'nın söylediği gibi bir konuma âni miydi, sizi romana başlatan şey?

A. Ağaoglu: Bu, bir tek cümle, bir tek sözcük olabilir, bir tek nesne, bir insan yüzü olabilir. Yani kurcalamaya değer bulduğum şeyin ilk hareket noktası, mutlak dışarıdan gelen bir uyarıcıdır. Bu sadece bir nesne değil, bir cümle olabilir, kulağıma çarpan bir ses olabilir.

O. Koçak: Bir kere oluşuktan sonra, kendi kendine devam eden roman dünyasından sözü edilebilir. Bir tür düğmeye basıldıktan sonra, kendi yasalarıyla işleyen bir roman dünyası, anlatı dünyası da kuruluyor. 'Ölmeye Yatmak', 'Bir Dügün Gecesi' ve 'Hayır' dan oluşan üçlemde de böyle bir şey görülüyor. Bir Aysel figürü ve onun çevresinde gelişen olaylar var. Bu da sanıyorum istesenez de istemesenez de, kendi kendine sizi zorlayan itici bir güç oluşturuyor galiba.

A. Ağaoglu: Ben, romandan önce oyun yazıyordum. Roman yazmaya başlamama neden olan şeyi çok iyi hatırlıyorum. 1968'lerde Cumhuriyet'in eski kuşağı ile yeni gencinin alın altına geldiği bir andı. Ama artık yazmadan edemeyeceğimi bana söyleyen ise, anayasa yürütüşü sırasındaki profesörlerle, öğrencilerinin yürüdüğü ve kenarda da halkın onlara baktığı sahne oldu.

O. Koçak: Bu size yorum bekleyen bir sahne olarak mı göründü? Yani üzerinde çalışılması, düşünülmesi, didiklenmesi gereken verimli, açılmamış bir tohum olarak mı göründü?

A. Ağaoglu: Bu fotoğrafın kat

kat açılması gerektiği düşüncesi uyandı bende. Bunu önce sahnede yapayım dedim, çünkü tiyatrodaki deneyimim vardı. Konuyu sorgularken aynı anda Türk romanını da sorguladım. Önceden de Türk romanı üzerine çok düşünmüştüm. Çünkü romanımız o tarihlerde bir iki yan kol dışında tek bir kanaldan akıyordu. Formunun da değişmesi gerekiyordu. Epeyce bir sorgulamıştım bunu zaten. Bu fotoğrafı açarken nasıl bir form kullanacağım? Bunu araştırdım ve anlatının bütün türlerini kullanmam gerektiğini düşündüm.

J. Parla: Siz ilk romanınızdan bugüne, roman türünün hemen bütün anlatı biçimlerinde yapıt vermiş bir yazarınız. Ve bu çeşitlilik için biz okurlar size çok şey borçluyuz. 'Ölmeye Yatmak' ve 'Fikrimin İnce Gülü'nde gerçekliğe yaslanan bir anlatımınız vardı. 'Hayır'da simgesel, hatta alegorik, 'Romantik'te fantastik bir anlatıya geçtiniz. Ama ben bütün bu çeşitlemelerde sağlam bir 19. yüzyıl, 20. yüzyıl başı da diyebiliriz, roman anlatısı temeli görüyorum. Tekrarlanan temalarda, leitmotiflerde, kişileri belirleyen cümleciklerde ve kullandığınız natüralizm, sembo-

Fotoğraflar: Ali Öz

Jale Parla, Adalet Ağaoglu, Orhan Koçak, Doğan Hızlan, otuz yıllık bir yazarlık serüvenini ve ürünlerini tartıştılar

lizm bileşkelerinde bu görölü-
yor. Bu saptamaların için siz ne
dersiniz?

A. Ağaoğlu: Bir anlamda doğ-
ru, size katılıyorum. Ama genel
olarak kişilerin ya da karakterle-
rin çizilmesi 19. yüzyıl romanın-
da çok uzun betimlenir. Sanırım
benim kişilerim o kadar uzun
betimlemelerle sunulmuyor. Önc-
ce böyle bir fark var. Ancak, bir
anlamda da haklısınız. 20. yüzyıl
başlarının romanını da büsbütün
terketmiş değilim. Çünkü ben
hiç belkemsiz bir romana da
pek inanmıyorum. Çağımızın

veriyorsunuz. Dönem dönem mi
bir türe yönelirsiniz, yoksa belli
konular insanı bir türe mi zorlar?

A. Ağaoğlu: Yazarken çok şey
öğrendiğimi sık sık tekrarlarım.
Yazmaktan daha iyi bir öğretici
yok. Bir romanı çalışırken, insan-
nın karşısına dil, kurgu, üslup,
anlatı, bütün bunlarla ilgili yan
sorunlar çıkıyor. Yazarken, ken-
di yolunuzda ilerlerken, aynı za-
manda sizin peşinde olmadığınızı
sorunlar da önünüze çıkıyor.
O zaman, onları bir yana ayır-
yorsunuz. Bunu şöyle anlatayım:
Rüyalarla durup dururken ilgi-

bittiği zaman da bu ayırdığım te-
malardan birini şu veya bu şe-
kilde kurcalayan bir kitap ortaya
çıkabiliyor.

O. Koçak: Bu tür çeşitliliğinde
değişmeyen bir şey de gördüm.
Her ne kadar 19. yüzyıl gerçek-
çiliğine bağlı gibi görünse de
sizi hep olay örgüsünden çok,
bu olayların insan bilincinde ve
insan psikolojisinde yarattığı iz-
lenimler ilgilendirilmiş. Daha çok
iç dünya ile ilgilisiniz. Hatta ço-
ğu zaman olayların akışını izle-
mek zorlaşabiliyor. Psikolojik
denebilecek bir gerçeklik var ro-

hayatını anlamlandırma her yol-
la olabilir. Soyutlama da olabilir,
dille çok daha fazla oynanabilir,
ancak roman aynı zamanda ha-
yatı çok yakın bir şekilde anlat-
mak durumunda olduğuna göre
bir belkemiği de olsun istiyorum.
19. yüzyıl ya da 20. yüzyıl
başı romanına beni yaklaştıran
da bu olsa gerek. Yani ayağını
basacak bir zeminin muhakkak
olması.

Doğan Hızlan: Geniş bir tür
coğrafyanız var. Oyun, hikaye,
deneme, roman türünde eserler

lenmedim mesela. 'Ölmeye Yat-
mak'tan son romanım 'Roman-
tik'e kadar gerek fantezi uydur-
ma biçiminde, gerekse kendi
düşlerimden, romanın içine, hi-
kayenin içine sızan birşeyler ol-
muştur. Bunları kurcalarken ve
romanın içine yerleştirirken,
onun dilinin farklı bir dil oldu-
ğunu biliyorsunuz. Kendine öz-
gü bir anlatımı var. O zaman
Türkçe'de bir fantezi, destan ve
ya rüya anlatımını kurcalayan
bir şey yapayım diye, kenara bir
konu ayırıyorum. Ve romanım

manlarınızda. 'Fikrimin İnce Gü-
lü' bir ölçüde dışarıda bırakılabil-
irse, bu, diğer bütün kitaplarımız
için geçerli galiba. Olaylarla ve
olayların dış çizileriyle çok ilgi-
lenmiyorsunuz.

A. Ağaoğlu: Az önce sayın Jale
Parla'ya yanıt verirken şunu da
söylemem gerekiyordu. Olay
akışı bugünkü romanın işi değil.
Buna inanmıyorum. Bir olay
olacak, başından alacaksınız, bir
gün diye başlayacak ve sonuna
kadar böyle gidecek. Bence çok
hızlı değişen bu hayat içinde bi-

zi asil ilgilendiren, zamanın parçalanması, zamanın çözülmesi, zaman meselesinin anlatıda yer alması. Öyle olunca da düz ve kronolojik bir çizgide romanı ilerletemezsiniz. Zaman içerisinde ileri geri oynamalar, hatta ileri sıçramalar olacaktır. Mesela ben, son kitabımda zaman ötesinden de konuşmaya çalıştım. Önümüzde iletişim araçlarıyla, her şeyiyle açık bir dünya dururken biz 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başı yazarlarının algıladığı gibi algılayamayız, ne yazıyı ne de hayatı. Bu nedenle düz bir çizgi izlemez ve bir olay akışı içerisinde ilerlemez benim romanlarım. Çünkü, içimde de öyle yaşamıyorum hiçbir şeyi. Roman yazarı zamanımızda, günü, günü gününe kronolojik olarak izlemesi gerektiğine inanmış. Bir kere bu inancın yıkılması gerekiyor. İkincisi bu kadar hızlı değişen bir hayat içerisinde, hayatı izlemek tuzağından kurtulmamız gerekiyor. Zamanın önüne koyduğu tuzağı ben böyle aşabilirim. Yani belki bu sefer çok cesaret edip iki bin yıl öncesinden konuşmadım ama herhalde bugünün biraz ilersinden konuştum. Çünkü, iki bin yıl ilersinden konuşacak kadar fantezimi güçlü bulmadım açıkçası.

D. Hızlan: Kitaplarınızda hep bir hesaplaşma, daha çok da bir aydın hesaplaşması var. Bu hesaplaşma bilinci nereden kaynaklanıyor?

A. Ağaoğlu: Bu daha önce söylediğim gibi, romanı, romancıyı ve zamanı sorguladıktan sonra roman yazmaya başlamamdan kaynaklanıyor olabilir. Bir iki isim dışında genelde Türk romanı misyonerdir. Kurtarmak istediği, aydınlatmak istediği, hesap sormak istediği hep bir yer vardır. Romanımızın çizgisi böyle gitmiştir. 50'lerden 70'lere kadar olan dönemde ise sürekli olarak, öğretmen, hacı, hoca sorgulanmıştır. Ama hiç bir zaman aydınlarımız kendisine dönük bir sorgulaması olmamıştır. Hep dışa dönük bir sorgulayış vardır. Bu da beni rahatsız ediyordu. Ben kendimi

Jale Parla

Doğan Hızlan

Orhan Koçak

sorgulamadan başkasını sorgulamayacak bir yapıya da sahibim. Bu ondan da kaynaklanıyor olabilir.

O. Koçak: Demin söylediniz. Olayların akışını izlemek bu dönemde yazan bir romancı için zor. Dolayısıyla, dış çizgilerin izlenimci bir kırılmaya uğradığı bazı teknikler kullanmak zorundayım diyorsunuz. Diğer taraftan, siz aynı zamanda belirli bir tarihi anlatmayı üstleniyorsunuz. Bu romanlarınızda bir gerilim yaratıyor. Kişileriniz hem belirli bir tarihi ve o tarihin sorunlarını üstleniyorlar ve kendilerini o sorunların çerçevesi içerisinde zorluyorlar, hem de onu tarihten uzak bir teknikle, iç konuşmayla gerçekleştiriyorlar. Çağrışımlarla ve bilinç akışı dediğimiz tekniklerle bunu yapıyorlar. Bu noktada şiddetli bir gerilim doğuyor. Bence sizin romanınızın karakterize edici yönü de bu.

A. Ağaoğlu: 'Ölmeye Yatmak' yazdıktan sonra, o roman diğerlerini doğurdu. Gördüğüm o fotoğrafı kat kat açmak istedim, ya da Cumhuriyet'i sorgulamak istedim. Cumhuriyet'i ameliyat masasına yatırmak istedimse veya bir yılanın gömlek değişimini görmek istedimse, ki kimseye bir şey göstermek istemedim kendim görmek istedim kendi gerçeğimi, kişilerim o zaman, ister istemez o tarihi dönem içerisinde oturmuştu. Başım baştan bağlıydı. Bu durumu aşmak istedim, çünkü ben ve yazın anlayışım bu gömleğe sığmıyordu. O zaman, o karenin dışına çıkmamanın yollarını bulmak zorundaydım. Ve bu arayışım da hep sürdü. Her ne olursa olsun romanımız hep resmi ideoloji içinde düşünce ve form buldu. Ben bu sınırların zorlandığını söyleyemem. Hiç kimse zorlamadı demiyorum tabii. Tek tük zorlamalar var. Tepkisel bir durum olarak bu zorlamaların bu sefer de çok fazla soyutlamaya doğru, dile karşı hiç bir sorumluluk tanımamaya doğru bir görüntü kazandığını da söyleyebilirim. Şiirde de böyle, hikayede de. Romanda tek tük bu sınırları aşmış

örnekler elbette var. Bunu tek başına ben yaptım demiyorum. Çünkü ben, tek başına birinin yaptığı edebiyata da inanmıyorum. Ancak şunu iddia edebilirim: Oğuz Atay'la ben aynı dönemde doğduk ve bu sınırları onun zorladığını ilk görenlerden biriyim. Oğuz Atay'ın 'Tutunamayanlar'ı çıktığı zaman o tarihte hiç adı anılmayan kitabına yılın kitabı diyen benim. Oğuz Atay o dönemde keşfedilmemişti, on yıl sonra keşfedildi. Ancak burada iddiam şu: Ben kitabımı ondan önce yayınlamadım, böyle bir olanağım olmadı. İki yıl kadar sonra yayınlandı benim romanım. Dolayısıyla bu tarihi dönemi onunla paylaşamadım. Atay'a oranla romanım belki daha az becerili olabilir, daha az rafine olduğunu söyleyenler olabilir. Ben de şunu söyleyebilirim ki, bizim sorun edindiğimiz

şeyler aynıdır, ama o belki de Joyce'u çok iyi bildiğinden, ben hiç bilmiyordum, kendi yerli düşüncesini yabancı bir kalıbın içine doldurmuştur. Ben biraz artisanal, belki biraz el yordamıyla, belki biraz araya taraya, belki artiklardan yemek yapar gibi, ama formumu kendim oluşturduğumu söyleyebilirim. İtirazlarınız da kabulümdür.

O. Koçak: İki romancıyı birbiriyle karşılaştırmak tabii ki çok zor ama, sizinki bana daha psikolojik gelmişti. Onunki daha ironik, sizinki daha alegorik denebilir. Şahsi psikoloji onda önde değildi, sizde bir iç araştırma gibi.

A. Ağaoğlu: Evet ama sorunuz tarihle ve güncel tarihle ilgiliydi. Orden buraya geldik.

O. Koçak: 'Yaz Sonu'nu ve 'Ruh Üşümesi'ni okurken, bu ana kadar hep üstlendiğiniz ezi-

ci bir tarihten ve bir hesaplaşmanın yükünden de bir anda kurtulmak istiyorsunuz gibi geldi bana.

A. Ağaoğlu: Evet, kesin böyle. Tarihim omuzlarıma çok fazla yük oluyordu. 'Hayır'dan itibaren bu yükü üstümden attığıma inanıyorum.

J. Parla: 'Hayır'daki yazar ve Aysel sizin kişiliğinizin iki boyutu diyebilir miyiz?

A. Ağaoğlu: Olabilir. Yazarmın, kahramanlarımdan biri durumuna geldiği her zaman söz konusudur. Orada bir şey daha vardı. Bu, 'Üç Beş Kişi'de de oldu sanırım. Olması gereken ile olan da bizde çok birbirine karşıtlmıştır. Mesela, yiğitlik şu kişiden beklenir ama bakarsınız başka birinden gelir, intiharı birinden beklersiniz, başka biri intihar eder. Roman zaten anlamlandırılması güç olan hayatı anlamlan-

ADALET AĞAOĞLU

1929 yılında Ankara'nın Nallıhan ilçesinde doğan Adalet Ağaoğlu, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. 1950'li yıllarda Ankara Radyosu'nda dramaturg ve Kültür Yayınları Şube Başkanı olarak çalışan Ağaoğlu, ilk radyo ve sahne oyunlarını da bu yıllarda yazdı. 1950 ve 1960'lı yıllarını adeta bütünüyle radyo ve tiyatroya adadı. Bu döneminde kaleme aldığı radyo oyunlarından **Yaşamak** Fransız Radyosunda yayınlandı. Kısa oyunlarını topladığı **Üç Oyun (Bir Kahramanın Ölümü, Çıkış, Kozalar)** adlı kitabı 1974 TDK Tiyatro Ödülü'nü kazandı.

1970'li yıllarda roman ve öykü yazarı Adalet Ağaoğlu okur karşısına çıktı. İlk romanı **Ölmeye Yatmak** (1973)'tan başlayarak tüm romanları geniş yankı yaptı ve ilgi topladı. 1976'da **Fikrimin İnce Gülü**. 1979'da ilk romanının devamı niteliğini taşıyan **Bir Düşün Gecesi** yayınlandı. Bu yapıt, yazarına o yılın üç edebiyat ödülünü kazandı: Orhan Kemal Roman Ödülü, Madaralı Roman Ödülü, Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü.

Adalet Ağaoğlu 1980'li yıllara anlatıyı sorgulayan bir yapıt ile girdi: **Yaz Sonu** (1980). Bu kitabı 1984'te **Üç Beş Kişi**, 1987'de ise 'Ölmeye Yatmak' ile başlayıp 'Bir Düşün Gecesi' ile süren üçlemeyi tamamlayan **Hayır** izledi. Bu üçleme bu yıl **'Dar Zamanlar'** başlığı altında Yapı Kredi Yayınları'na okura yeniden sunuluyor. 1990'lı yıllar ise daha farklı bir Adalet Ağaoğlu'nu getiriyordu: 1991'de 'oda romanı' olarak tanımladığı **Ruh Üşümesi**, 1993'te son romanı **Romantik** yayınlandı.

Adalet Ağaoğlu öykülerini **Yüksek Gerilim** (1974), **Sessizliğin İlk Sesi** (1978), **Hadı Gidelim** (1982) adlı kitaplarında topladı. 'Yüksek Gerilim' 1975 Sait Faik Hikaye Armağanı'nı kazandı.

Roman ve öykünün sınırlarını zorlayan Ağaoğlu, anılarından yola çıkarak yazdığı anı romanı **Göç Temizliği**'ni 1985'te, rüya ve kabuslarını anlattığı **Gece Hayatım**'ını ise 1992 yılında okurlarına sundu.

1990'lı yıllarla birlikte ilk gözağrsı olan oyun yazarlığına döndü Adalet

Ağaoğlu. 1991 yılında yayınladığı ve Kenter Tiyatrosu tarafından sahnelenen **Çok Uzak Fazla Yakın** ertesi yıl 'edebiyat' dalında İş Bankası Büyük Ödülü'nü kazandı. 1992'de ilk gençlik oyunu **Duvar Öyküsü** okura ulaştı.

Denemeci Adalet Ağaoğlu ise bu türdeki ürünlerini **Geçerken** (1986) ve **Karşılaşmalar** (1993) adlı kitaplarında topladı. Yazılarında yaptığı seçmeler ise bu yıl Yapı Kredi'nin **Seçmeler** dizisinde yayınlandı.

Fotoğraf: Manuel Çitak

dırıyor. O bakımdan orada somut anlamda intihar eden kişinin hiç beklenmeyen Üner olması benim için doğrudur. Romanın üstüne yerleştirdiğim bağlantılar doğrultusunda öyle olması iyidir. Mesela orada intihar yazardan da beklenebilirdi.

D. Hızlan: Roman çizginiz içinde 'Fikrimin İnce Gülü' bir çok açıdan hemen ayrılıyor. Nasıl açıklıyorsunuz bu ayrılığı?

A. Ağaoğlu: Size bir itirafta bulunayım. 'Fikrimin İnce Gülü' bir anlamda hiç benimsemediğim bir romanım. Onu öyle de yazmak zorundaydım, çünkü Bayram kişiliğinde gelişen bir romanın daha ince yapıda bir roman olması beklenemezdi. Düşünsel zenginlik bakımından da daha derinlikli olması beklenemezdi. Bir roman yazmak istiyorsunuz, ama söyleyeceklerinizi çok incelikli bir şekilde anlatamıyorsunuz. Bir bina yapmak ve bunda yeni bir şeyler ortaya koymak istiyorsunuz, ama istediğiniz binanın kalın tahtalarla yapılması gerekiyor. Siz de kalın tahtaları kullanıyorsunuz. Nâzım Hikmet'in 'Memleketimden İnsan Manzaraları'nı düşünürsek, o anlamda beni doyuran bir yanı olduğunu söyleyebilirim. Onun dışında tek kişili bir roman olduğu için yazılması bana zor gelmedi. Çok dallı budaklı değildi de bu kişilik. Bazı romanlar için yazarın özveride bulunması gerekiyor. Sizi çok ilgilendirmeyen bir düşünce çevresinde zaten bir şey yazmazsınız. O parçalanmış, kendisine yabancılaşmış insan beni derinden ilgilendiriyordu ve Bayram'ı onun için yazdım. Bu bakımdan hiç bir şekilde reddetmiyorum. Ben çok sesli ve çok dokulu yazmayı seviyorum ve bundan tad alıyorum. 'Fikrimin İnce Gülü' o bakımdan daha az dokulu ve az kanallı bir romandır.

O. Koçak: 'Bir Düşün Gece-si'nde romanın doğuşuna ilişkin

bir an vardır. Roman, esas olarak Prof. Ömer'in bilincinden, bakış açısından yazılmış. Ömer bir yerde, öbür insanlarla arasına ironik bir mesafenin girdiğini farkeder ve roman yazmaktan söz eder. Kitapta da aslında insanlar kendi kısmi hakikatleriyle Ömer'in gözünde bir an parlalar ve sonra sönerler. Bu bana romanın kendi içinde de resmedilmiş gibi geldi. Ben halen onun aşıldığına inanmıyorum.

A. Ağaoğlu: 'Ölmeye Yatmak'ı yazarken roman hakkında her şeyi bilerek yazıya başladığımı

nişmam da çok geçtir - bu sefer onların tanrı anlatıcı roman yazarının yerine, roman kahramanlarından birini koyduklarını, ikame ettiklerini, bu sefer onun her şeyi bilen kişi olduğunu saptadım. 'Ölmeye Yatmak' ile 'Bir Düşün Gece-si'nin arasında bu sorunu çok kurcaladım kafamda. O zaman dedim ki; eğer roman kahramanlarından biri roman yazarının yerini alacaksa, ironik bir yaklaşımla, elinden bu oyuncağını alabilirim. Hatırlarsanız kahramanımız, orada kendisiyle de dalga geçerek, "kendimi yazar olmanın eşliğinde görüyorum", der.

D. Hızlan: Ben biraz edebiyatın dışına çıkmak istiyorum konuşmayı. Romanınızı besleyen diğer kaynakları, resim, müzik, sinema gibi, sormak istiyorum.

A. Ağaoğlu: Ben elimden geldiği kadar resim sergilerine giderim ve devamlı müzik dinlerim. Daha 20 yaşındayken, ilk radyo oyunumu, Grieg'in konçertosu radyoda çalarken, ondan esinlenerek, yazmışımdır. Bir tablo da sizi besleyebiliyor. Romanları yazarken, sizin beslediğiniz şeyler kitapta kendine yer açıyor zaten. Ama bunun dışında, özellikle bazı dil sorunlarını, anlatı sorunlarını çözmekte farklı yöntemlere baş vurduğum oldu. Bazı bilgiler sizde vardır, bazı bilgiler de edinebilir.

Yaşama şekliniz, okuduğunuz kitaplar, dinlediğiniz müzik sizin edindiğiniz bilgidir zaten. Bir de edinilebilir bilgiler vardı. Mesela, 'Bir Düşün Gece-si'nde, emekli Kore albayının anı defteri vardır. Bu defter benim için edinilebilir bir bilgiydi. Onun jargonunu, onun dilini bulabilmek için yedi Kore gazisinin anılarını ve kitaplarını okuduğumu söyleyebilirim.

J. Parla: Kendinizi özellikle bir kadın yazar olarak tanımlamıyorsunuz. "Kadın yazar olmaktan önce, ben bir yazarım"

dersiniz bu konu açıldığında. Ama romanlarınızda yadsınamıyacak bir kadın duyarlığının varlığını teslim etmek lazım. Son yapıtlarınızda özellikle orta yaş kadınının yaşla ya da yaşlılıkla yüzleşmesini anlattınız. Bence, dünya kadın yazınında beni çok çeken bir gruba katılıyorsunuz. Bana, çok özel bir kadının konumuna yer açıyormuşsunuz gibi geldi.

A. Ağaoğlu: Her şey bilinçle yapılmıyor tabii. Demin söylediğimiz gibi, kendimizde olan o duygu ve bilgi sayfalara akabiliyor. Ama bizim bildiğimiz bir dünyadan haber vermek çok ideolojik anlamda olmasa bile bana doğal geliyor. Kadın yazar olmayı ideolojik bağlamda reddediyorum. Tek bir ideolojiye yaslanarak bir roman yazılamayacağı gibi, sadece kadın ideolojisine yaslanarak da, ya da kadın haklarına yaslanarak da bir roman, hikaye, şiir yazılmaz. Bütün bağlamları ve boyutları birlikte görmeyi gerektiriyor edebiyat. Ancak sizin söylediğiniz orta yaş ya da yaşlılık sorunu bugünkü dünya ortamında aynı bir duyarlık alanı ise ve bu duyarlık yazarın içinde hayli yoğunsa, bunu neden sansürlüyeyim.

O. Koçak: Bir karşıtıktan ve çatışmadan söz ettik. Rahmetli Berna Moran, Türk romanını belirleyen karşıtıklardan birinin de bir dönem Doğu-Batı karşıtlığının olduğunu söylemişti. Sonra bunun giderek önemsizleştiğini, daha içselleştiğini ve daha psikolojik düzeye çekildiğini filan gördük. Ama şimdi, tarih yeniden önümüze bu tür bir çatışmayı getiriyor. Yöneticilerimiz bile kendi Batılılıklarını sorgulamaya, hatta Batılı olmaktan vazgeçmeye başladılar. Siz ise romanınızı, haklı olarak belki, bir Batı romanının uzantı alanında kurdunuz, tabii çok yerli bir malzemeyle ve yerli bir duyarlıkla, çünkü burada yaşıyorsunuz. Ama, yazarlarımız kendilerini genellikle dünya edebiyatının parçası olarak görürler. Oysa, şimdi, bütünsel dünya kavramının kendisi sorgu-

lanmaya başlandı. Körfez Savaşı'ndan beri, Doğu ile Batı arasında bir savaş başladı. Bu size ve romanınıza yeni yükler, yeni gerilimler getirecek mi?

A. Ağaoğlu: Getirdiğini 'Romantik'te belirttim sanıyorum. Az çok ortaya çıktı orada. Bir kez ister istemez biz Batının içine doğduk ve İslam kültüründen, Doğu kültüründen çok uzak yetiştik. Şimdi ben bunu inkar edemem ki. Ben İslamı biliyorum diyemem. Bu öğrenilir bir şey. Tuhaftır, İslam kültürü

olarak mimariyi biliyoruz, yapıları biliyoruz. Bunlar görsel olarak edinilebilen şeyler, ama yazıyı, yazılı malzemeyi bilmiyoruz. Bu bizim için elde edilmesi mümkün olmayan bir şey. Özel uzmanlık alanınız değilse eğer, bu kuşaklar için uzak bir dünya. Kuşkusuz bir gerilim var burada.

O. Koçak: Şuraya gelmek istiyorum: Salman Rüşdi figürü bütün Asyalı yazarlar için bir kader, bir yazgı mı olacak, önümüzdeki yıllarda? Benim için de böyle bir endişe var. Yersizlik, ne orada ne burada olma, ama orada, Batı'da bir sürgün, bir rehine olarak yaşama. Böyle bir tehlike var mı?

A. Ağaoğlu: Sanatçı, yazar, zaten kendi içinin sürgünüdür genellemesiyle karşılanamaz sorunuz. Politik bir durum bu. Benim kendimi hissettiğim gibi, kendini yersiz hissetmekte, bu

soruna yanıt teşkil edemez.

O. Koçak: Dünya eğer daha iyi bir dünya olsaydı bu yersizliği yazarlar, daha lüks ve özgür bir biçimde yaşayabilirlerdi. Ama şimdi dünya yersizliğe izin vermiyor. Ya oradan olacaksınız, ya buradan.

A. Ağaoğlu: Yersizliği bir yer, bir düşünce, bir ideoloji seçme anlamında da söylemedim. Basbayağı yersiz ve yurtsuz. Kendi ülkenizde kendinizi yurtsuz hissediyorsanız, artık öbürünü sorgulamak çok daha fazla lüks olmaya başlıyor. Şunu söylemek istiyorum: Çok sık hatırladığım bir şeydir. Gorki'nin 'Küçük Burjuvalar' oyununda, Piotr, o çağda şunu söyler: "Bir Fransız, Fransızım, bir Alman, Almanım dediği zaman bunun bir anlamı vardır. Ama ben, bir Rusum dedim zaman, bu boşlukta bir ses gibi eriyip gidiyor." Düşünün ki eğer bir de ırkçı bir yanınız yoksa, bir ırka ait olmayı hissetmiyorsanız, bizde bir tehlikedir bugün bunu söylemek. Türk ırkından olup olmadığımı bile bilmiyorum. Nüfus kağıdımda İslam yazıyor, ama ben İslam'ı bilmiyorum. İstanbul'da veya Türkiye sınırları içerisinde oturuyorum ama bu kentın sahibi değilim. Sanki birer misafiriz burada. Tanpınar'ın söylediği gibi, önümüze durmadan sürülen bir sürü yeni 'imkanlar'ı sabah akşam seçme savaşı içindeyiz. Günümüzde tek bir Batı kültürü yok. Tek bir sınır yok, tek bir ırk yok. O zaman ben nereye aitim? Kendimden başka hiç bir ırk tanımiyorum. Yalnız kendi kişiliğim olarak yurdumu tanıyorum. Burada, bununla ayakta duruyorum. Tek durduğum nokta bu ve birçoğumuz bu durumdayız. Bu gerilim de yazılması gereken bir şey. Bu da bize kendi düzenini, yapısını dayatıyor. İşte o formu bulmak, o biçimi bulmak. Ben hiçbir zaman dışarıda şu şunu yapmış, filan şöyle yazmış diye düşünmedim ve özenmedim. Postmodernizmdi, suydı ya da buydu gibi düşüncelerim olmadı. Her seferinde şu anlattığım şeyler beni kendi biçimimi bulmaya zorladı. ■

